

Nr 58.

Ankom till riksdagens kansli den 10 juni 1940 kl. 5 e. m.

Utlåtande i anledning av väckta motioner om utredning rörande komplettering av den genom Kungl. Maj:ts proposition nr 260 föreslagna lagen angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

Genom propositionen nr 260 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga ett vid propositionen fogat förslag till lag angående förbud mot vissa sammanslutningars verksamhet.

Första lagutskottet, som behandlat propositionen jämte vissa i ämnet väckta motioner, har i utlåtande nr 52 hemställt bl. a. att riksdagen, med förklarande att riksdagen funnit vissa ändringar böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget, måtte för sin del antaga ett av utskottet framlagt lagförslag i ämnet, vilket lagförslag givits rubriken »lag angående upplösning av vissa sammanslutningar m. m.»

Riksdagen har bifallit utskottets berörda hemställan.

I anledning av nämnda proposition hava väckts jämväl motionerna I: 225 av herrar *Öman* och *Bernhard Nilsson* samt II: 285 av herrar *von Seth* och *Kyling*. Motionerna, vilka hänvisats till lagutskott, hava behandlats av första lagutskottet, som härmed får avgiva utlåtande över desamma.

I motionerna, vilka äro likalydande, hemställes om utredning rörande viss komplettering av den genom förutnämnda proposition framlagda lagen. Beträffande den närmare innebörden av motionärernas yrkande får utskottet lämna följande redogörelse.

I 2 kap. 18 § strafflagen stadgas efter en år 1936 genomförd ändring bland annat att, om den som innehar ämbete, tjänst eller annan allmän befattning dömes till straffarbete eller svårare straff, han tillika skall dömas befattningen förlustig. Därest omständigheterna det föranleda, må han dock bibehållas i befattningen; och må i sådant fall, där fråga är om ämbete eller tjänst, dömas till mistning av befattningen på viss tid. Vad sålunda är stadgat skall äga motsvarande tillämpning beträffande den som blivit utsedd till innehavare av allmän befattning men ännu icke tillträtt densamma. Har någon blivit förvunnen till straff som ovan sagts, må han icke på grund av senare företagen röstsammanräkning efter val, vilket ägt rum före domen, inträda i allmän befattning.

Såväl den av Kungl. Maj:t i propositionen nr 260 föreslagna lagen som det av riksdagen antagna lagförslaget i ämnet innebär att i vissa fall en sammanslutning av närmare angiven samhällsfarlig karaktär skall kunna

upplösas genom samfällt beslut av Konungen och riksdagen. Under vissa förutsättningar skall Konungen äga förbjuda en sådan sammanslutning att tills vidare fortsätta sin verksamhet. I 3 § av båda lagförslagen stadgas att den som, efter det sammanslutning förklarats upplöst eller förbjudits att tills vidare fortsätta sin verksamhet, fortsätter eller främjar fortsättningen av sammanslutningens verksamhet, såsom genom att deltaga i beslut eller bevista sammanträde för främjande av dess syfte eller genom att erlægga avgift eller tillhandahålla lokal eller redskap eller genom att bilda eller deltaga i sammanslutning, som uppenbarligen är avsedd att fortsätta den förbjudna verksamheten, skall, där ej gärningen enligt allmänna strafflagen är belagd med svårare straff, straffas med fängelse eller straffarbete i högst två år. Är brottet ringa eller äro omständigheterna eljest synnerligen mildrande, må till dagsböter dömas. Tillika föreskrives, att vad i 2 kap. 18 § strafflagen stadgas om förlust av ämbete, tjänst eller annan allmän befattning och om obehörighet därtill ock skall gälla, där någon för brott mot den ifrågavarande lagen dömes till fängelse.

I de nu förevarande motionerna återopas de av samma motionärer väckta, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna I:224 och II:284. I dessa göres gällande att det vore en allvarlig brist i den föreslagna lagstiftningen att ett förbuds- eller upplösningsbeslut icke sträckte sina verkningar dithän, att representanter för den förbjudna eller upplösta sammanslutningen samtidigt diskvalificerades från innehav av ämbeten eller offentliga uppdrag. Avsättandet av en dylik representant från ämbetet eller borttvingandet av honom från förtroendeuppdraget gjordes nu beroende av om han formellt bröte mot den föreslagna lagen eller, rättare sagt, om polismyndigheterna kunde uppvisa och inför domstolen leda i bevis, att han begått detta brott och straffet härför icke inskränkte sig till dagsböter. Motionärerna föreslå därför att ifrågavarande lagstiftningsaktion utbygges så att ett förbuds- eller upplösningsbeslut även innefattar en diskvalifikation av sammanslutningens representanter i förvaltning och offentliga korporationer. I nämnda motioner anföres vidare bland annat följande:

Ifråga om statstjänst måste det, efter allt vad man nu vet om »femte kolonnen», framstå såsom särdeles önskvärt att staten i sitt eget intresse skaffar sig möjligheter att preventivt kunna från tjänsten skilja personer, som aktivt deltagit i en förbjuden eller upplöst sammanslutnings arbete. Så länge emellertid R. F. § 36 stadgar, att domare samt »alla andra ämbets- och tjänstemän» ej kunna avsättas utan rannsaking och dom, är staten hänvisad till att gå den processuella vägen. Även om förevarande lagstiftning utvidgar den straffrättsliga avsättningsmöjligheten, saknar staten dock rätt till skyndsamma förebyggande åtgärder, såvitt den icke vill på olika sätt kringgå tjänstemännens grundlagsskydd. Det är uppenbart, att denna fråga kräver ett grundligt överbäggande med beaktande av skilda synpunkter. Två utvägar för problemets lösning stå härvid öppna. Antingen förses R. F. § 36 med ett allmänt hållet tillägg, enligt vilket Kungl. Maj:t (eller annan administrativ myndighet) får rätt att suspendera eller avsätta innehavare av statstjänst, som tillhöra enligt lag förbjuden eller upplöst sammanslutning; detta grundlagsstadgande måste i så fall i sinom tid kompletteras med sär-

skilda lagbestämmelser, som närmare reglera Kungl. Maj:ts befogenheter i ämnet. Eller också förklaras medlemskap av dylik statsfientlig sammanslutning såsom oförenligt med befattning i statstjänst (liksom även kommunal och annan likartad tjänst), med rätt för domstolarna att pröva frågan om medlemskap och därefter döma till suspension eller avsättning. För den judiciella metoden tala främst rättssynpunkterna men *mot* densamma åtskilliga rent praktiska skäl, främst olägenheter att domstolsproceduren tar lång tid och risken för att avgörandet splittras på domstolarna landet runt. Därest det administrativa förfaringssättet anses vara att föredraga, bör riksdagen redan nu preliminärt och såsom vilande anta erforderligt tillägg till R. F. § 36. Alternativt påyrka vi i en särskild motion skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag angående sådan komplettering av lagen angående förbud mot vissa politiska sammanslutningars verksamhet, att domstolarna tillerkännas rätt att i samband med beslut om förbud eller upplösning till suspension eller avsättning döma befattningshavare i statens och annan offentlig tjänst, vilka tillhöra dylik statsfientlig sammanslutning.

I nämnda motioner I: 224 och II: 284 hemställes bland annat att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen nr 260 ville för sin del såsom vilande besluta antaga sådana grundlagsändringar, att medlemmar av förbjudna eller upplösta statsfientliga politiska sammanslutningar under närmare angivna betingelser automatiskt berövas offentliga uppdrag och tjänster.

Konstitutionsutskottet har i ett denna dag avgivet utlåtande, nr 31, hemställt att motionerna I: 224 och II: 284 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I de nu föreliggande motionerna I: 225 och II: 285 hemställes — med hänvisning till nyssnämnda motioner och såsom ett alternativ, därest ett administrativt förfarande, baserat på ett tillägg till § 36 regeringsformen, ej anses tillrådigt — »att riksdagen i samband med behandlingen av proposition nr 260 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning och skyndsammaste förslag till en sådan komplettering av lagen angående förbud mot vissa politiska sammanslutningar, att domstolarna tillerkännas rätt att i samband med förbuds- eller upplösningens beslut till suspension eller avsättning döma befattningshavare i statens eller annan offentlig tjänst, vilka tillhöra dylik statsfientlig sammanslutning».

I den mån för tillgodoseende av motionärernas önskemål skulle erfordras grundlagsändring har utskottet ej att taga ställning till de framförda förslagen; i den delen hava förslagen behandlats av konstitutionsutskottet i dess ovan nämnda utlåtande. Därest man åter utan grundlagsändring skulle skapa möjlighet att döma befattningshavare i statens eller annan offentlig tjänst till avsättning från deras befattningar enbart på den grund att de varit medlemmar av en sammanslutning som upplöses, synes härför krävas att man kriminaliserade själva medlemskapet i en samhällsfientlig sammanslutning redan med hänsyn till tiden före ett beslut om sammanslutningens upplös-

Utskottet.

ning. Såväl enligt den nya lydelsen av 8 kap. strafflagen som enligt den av riksdagen nyss antagna upplösningslagen fordras emellertid för avsättning av en befattningshavare att han begått vissa gärningar — gjort sig skyldig till brott mot 8 kap. strafflagen respektive fortsatt eller främjat fortsättningen av upplöst eller förbjuden sammanslutnings verksamhet — samt att han därför dömes till frihetsstraff. Härutöver torde motionärernas syfte kunna tillgodoses genom de möjligheter att taga misstänkta personer i förvar, som lagen den 9 januari 1940 om vissa tvångsmedel vid krig eller krigsfara m. m. erbjuder, ävensom genom åtgärder mot fiendens sympatisörer av den art som utskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 52 antytt. Därest åtgärder av annan art skulle erfordras, läser det närmast få ankomma på Kungl. Maj:t att undersöka möjliga utvägar.

På grund av det anförda får utskottet hemställa,

att de förevarande motionerna, I: 225 och II: 285, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 10 juni 1940.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Wagnsson, Eskhult, Karl Karlsson, Caap, Theodor Magnusson, Verner Andersson* och *Knut Petersson*;

från andra kammaren: herrar *Lindqvist, Lindmark, Olsson* i Mellerud, *Björling, Larsson* i Hede, *Lindberg* i Stockholm, *Werner* i Höjen och *Landgren*.